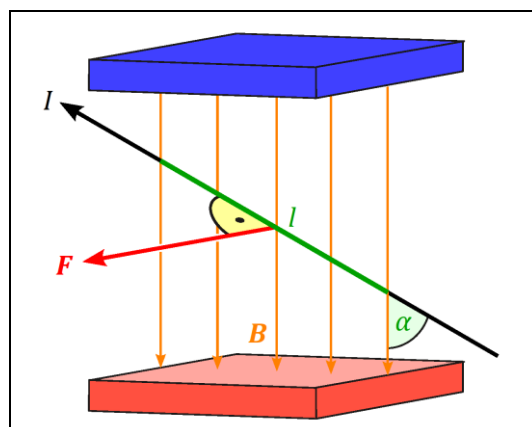
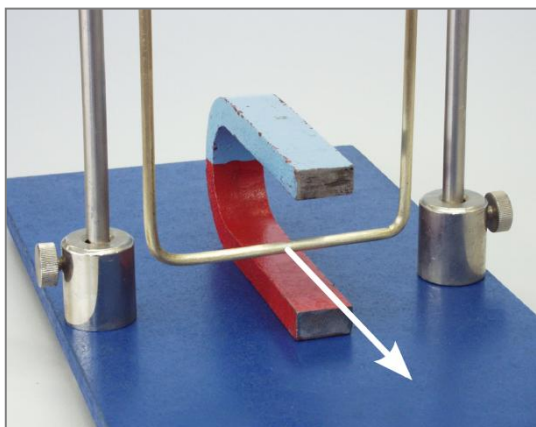

◀	<i>Tartalom</i>	<i>Fogalmak</i>	<i>Törvények</i>	<i>Képletek</i>	<i>Lexikon</i>	▶

Áramvezető mágneses mezőben

Láttuk, hogy a vezetékben folyó áram kitérítetheti az iránytűt, azaz az áramló töltés hat a mágnesre. A következőkben ennek fordítottját tanulmányozzuk: megvizsgáljuk, hogy a mágneses mező milyen hatást fejt ki a vezetőre, ha abban áram folyik.

Egy patkómágnes sarkai közé két hajlékony vezeték segítségével ingaszerűen felfüggesztettünk egy merev vezetőket. Ha a vezetéken áramot vezettünk át, a vezeték a képen megjelölt irányba tért ki. Ha az áram irányát megfordítottuk, a vezeték kitérése is az eredetivel ellentétes lett. Ugyancsak megfordult a kitérés, ha a mágnes pólusait felcseréltük.

A vezetékre ható erő nagysága mérésekkel és elméleti úton is meghatározható: *Ha a homogén mágneses mezőben az indukció nagysága B , és az indukciónalakkal α szöget bezáró, l hosszúságú, egyenes vezetékszakaszban I erősségű áram folyik, akkor a vezetékszakaszra ható erő nagysága:*

$$F = I \cdot B \cdot l \cdot \sin \alpha. \quad (1)$$

A tapasztalatok szerint ez az erő mindig merőleges a vezetékre (áramirányra) és az indukciónalakra is.

Az előbbi összefüggés két speciális esetben egyszerűbb alakra hozható. Ha a vezető *párhuzamos az indukciónalakkal*, azaz $\alpha = 0$, akkor $\sin \alpha = 0$, ezért az (1) képlet miatt

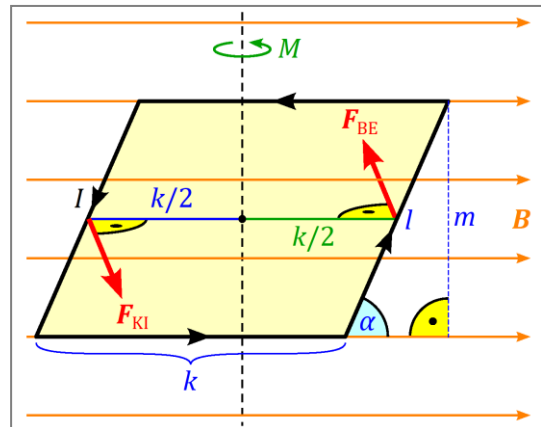
$$F = 0.$$

Ha a vezető *merőleges* az indukciójonalakra, azaz $\alpha = 90^\circ$, akkor $\sin \alpha = 1$, ezért ebben az esetben az (1) képlet miatt

$$F = I \cdot B \cdot l.$$

Kiegészítések

1. Az (1) összefüggés a következő gondolat kísérlet alapján igazolható. Homogén mágneses mezőbe egy $N = 1$ menetes, áramjárta, paralelogramma alakú drótkeretet helyezünk, és az egyensúlyi helyzetére merőleges helyzetbe forgatva egyensúlyban tartjuk. Az indukció definíciója alapján az ehhez szükséges forgatónyomaték meghatározható:

$$B = \frac{M}{A \cdot N \cdot I} \quad \Rightarrow \quad M = B \cdot A \cdot N \cdot I$$

A rajz jelöléseit felhasználva:

$$M = B \cdot A \cdot N \cdot I = B \cdot (k \cdot m) \cdot 1 \cdot I = B \cdot (k \cdot l \cdot \sin \alpha) \cdot I = I \cdot B \cdot k \cdot l \cdot \sin \alpha$$

Egyensúly esetén a mágneses mezőnek a keretre kifejtett forgatónyomatéka ugyanekkora. Kísérletekkel közvetlenül is igazolható, hogy az indukciójonalakkal párhuzamos vezetékszakaszokra nem hat erő. A két másik oldalra ható F_{KI} és F_{BE} erő egyenlő nagyságú, a továbbiakban nagyságukat F -fel jelöljük. Ennek alapján a mező által kifejtett forgatónyomaték nagysága:

$$M = F \cdot \frac{k}{2} + F \cdot \frac{k}{2} = F \cdot k.$$

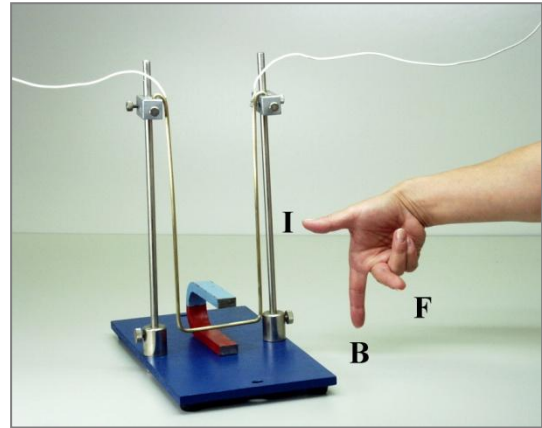
A forgatónyomatéka kapott két összefüggésből:

$$F \cdot k = I \cdot B \cdot k \cdot l \cdot \sin \alpha.$$

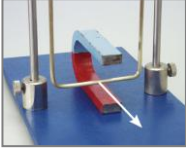
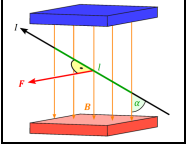
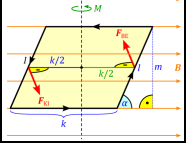
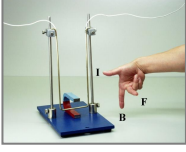
Mindkét oldalt k -val osztva az (1) összefüggést kapjuk:

$$F = I \cdot B \cdot l \cdot \sin \alpha.$$

2. A mágneses mezőben levő, áramjárta egyenes vezetőre ható erő irányát a következőképpen lehet megállapítani: Nyújtsuk ki jobb kezünk hüvelyk-, mutató- és középső ujját úgy, hogy egymásra merőlegesek legyenek! Fordítsuk úgy a kezünket, hogy a hüvelykujj az áram irányába, a mutatóujj az indukcióvektor irányába mutasson. A kinyújtott középső ujjunk ekkor az erő irányát jelzi.

Képek jegyzéke

	Áramjárta vezető elmozdulása mágneses mezőben © http://www.fizikakonyv.hu/fotok/0030.png
	A mágneses mezőben lévő áramjárta vezetőre ható erő © http://www.fizikakonyv.hu/rajzok/0521.svg
	Rajz a levezetéshez (áramjárta vezetőkeret mágneses mezőben) © http://www.fizikakonyv.hu/rajzok/0522.svg
	A mágneses mezőben lévő áramjárta vezetőre ható erő (jobbkezes szabály) © http://fizkapu.hu/fizfoto/fotok/fizf0178.jpg

Jelmagyarázat:

© **Jogvédelem** anyag, felhasználása csak a szerző (és az egyéb jogtulajdonosok) írásos engedélyével.

W A *Wikimedia Commons*-ból származó kép, felhasználása az eredeti kép leírásának megfelelően.